

УДК 61.4 (471.73)

Кисельов А.Ф., Олейник В.П., Черно В.С., Татарова Л.Л., Миколаївський державний університет

Розвиток охорони здоров'я Миколаївської області за 65 років (1937-2002)

Стаття присвячується історичним фактам, подіям у розвитку охорони здоров'я населення Миколаївської області за 65 років існування. На підставі архівних документів вперше вводяться в обіг статистичні дані розвитку мережі лікувально-профілактичних закладів і описана роль держави у наданні медичної допомоги та підготовки спеціалістів медичного профілю.

The article is devoted to the historical facts, events in the development of health care of Mykolayiv region's population for 65 years of its existence. On the basis of archival documents, statistics is used for the first time to describe the network of the curative-prophylactic institutions and also the role of the state in medical care and training of specialists in medicine is characterized.

Кисельов Аркадій Федорович (1925 р.н.). Закінчив Івано-Франківський медичний інститут у 1953 р. Кандидат медичних наук, професор, заслужений лікар України, професор кафедри біологічних основ фізичної культури та спорту МДУ. Має 303 наукові праці, з них 11 монографій та навчально-методичних посібників. Коло наукових інтересів – історія медицини і охорони здоров'я,

Олейник Валентин Петрович (1935 р.н.). Закінчив Перший Ленінградський медичний інститут ім. акад. І.П.Павлова та Ленінградський хіміко-фармацевтичний інститут. Кандидат медичних наук, доцент кафедри біологічних основ фізичного виховання та спорту МДУ. Має 93 наукові праці. Коло наукових досліджень – спортивна медицина та фізична реабілітація.

Черно Валерій Степанович (1965 р.н.). У 1994 р. закінчив медичний факультет Української медичної стоматологічної академії. Кандидат медичних наук, доцент кафедри біологічних основ фізичної культури та спорту МДУ. Має 32 наукові публікації. Науковий напрямок – охорона здоров'я, спортивна морфологія.

Татарова Лариса Леонідівна (1956 р.н.). Закінчила Дніпропетровський медичний інститут у 1959 р. Старший викладач кафедри біологічних основ фізичної культури та спорту МДУ. Має 70 наукових робіт з історії медицини, краєзнавства, охорони здоров'я та валеології.

22 вересня 2002 р. Миколаївській області виповнилось 65 років з дня заснування. Медицина і охорона здоров'я населення пройшла цей шлях розвитку в різні соціально-економічні етапи, кожен з яких мав і має свої особливості.

Зародження медицини відбулося в часи російсько-турецької війни, в ході якої Росія здобула вихід в Чорне море. Постало питання мати свій військовий флот, який би зміг протиставити себе турецькому флоту. Так, у гирлі р. Інгул був заснований суднобудівельний завод і побудоване місто Миколаїв. Першим лікарем на Миколаївщині був знаменитий в ті часи доктор медицини Данило Самойлович, який врятував життя на полі бою О.В.Суворову, був першим головним лікарем Вітовсько-Богоявленського шпиталю і засновником медицини і охорони здоров'я населення. Як науковець, він здобув велику славу у світі. 12 західноєвропейських академій наук прийняли його почесним академіком. У 1809 р. в Миколаєві він надрукував свої знамениті праці з чуми. Тут він помер і похований. Йому встановлені пам'ятники і названа вулиця та медичне училище його іменем [1].

До 1917 р. існували міська, земська і фабрично-заводська медицина, кожна з яких мала особливості і окреме керівництво. В радянські часи медицина знаходилась у підпорядкуванні губернського, повітових, окружних відділів охорони здоров'я, а з 1937 р. – обласного відділу охорони здоров'я.

Після створення Миколаївської області у 1937 р. в її склад входило 3 міста обласного підпорядкування (Миколаїв, Херсон, Кіровоград) і 38 районів із загальною кількістю 919 тис. населення, з яких 73% проживало в сільській місцевості і 27% – у містах.

Станом на 1937 р. лікувально-профілактичну мережу складали 64 стаціонарні лікарні на 3147 ліжок, 216 амбулаторно-поліклінічних установ, 184 фельдшерсько-акушерські пункти, 28 санітарно-епідеміологічних закладів. В області працювало 563 лікарі.

Рішенням обласної Ради депутатів трудящих створюються обласний відділ охорони здоров'я, а в Миколаєві, Херсоні та Кіровограді – міські відділи охорони здоров'я. На посаду завідуючого обласним відділом охорони здоров'я був призначений Юхим Михайлович Моргуновський, який через рік обирається головою Миколаївської міської Ради. Замість нього завідувачем облздоровідділу стає фармацевт із Херсона Давид Йосипович Траєр, який очолював його до 1944-

р. (до звільнення Миколаєва від німецько-фашистських окупантів).

Ріст промисловості області і значні успіхи у сільському господарстві дозволили виділяти значні кошти на охорону здоров'я. Траєр звертає особливу увагу на будівництво нових лікарень, поліклінік, амбулаторій, диспансерів, пологових будинків, дитячих лікарень, ясел, садків (у той час вони були в системі охорони здоров'я), фельдшерсько-акушерських пунктів на селі. Станом на 01.01.1941 р. в області функціонувало 73 стаціонарні лікувальні установи на 3814 ліжок, 223 амбулаторно-поліклінічні заклади, 45 дитячих і жіночих консультацій, 257 фельдшерсько-акушерських пунктів, 25 санітарних організацій, в яких працювало 659 лікарів [2].

Мирна праця радянських людей була перервана Великою Вітчизняною війною (1941-1945 рр.). Траєр провів мобілізацію медичних працівників. Обласні спеціалісти: А.С.Ляпис, І.Ф.Лізко, Л.П.Херсанський, Я.І.Коєн, М.С.Сапіро, М.О.Перельман, О.І.Ривкін та інші направляються в евакуаційні шпиталі на різні посади. Значна кількість медичних працівників разом з Траєром евакууються в тил держави.

На окупованій території Миколаївської області діяв підпільний центр, в складі якого існувала і підпільна медична група під керівництвом лікаря Андрія Івановича Мельниченка. В складі її були лікарі: М.І.Соколов-Гаєжний, З.І.Сотська, Г.О.Абутідзе, С.С.Еліонський, Т.С.Андрієвський, І.Д.Бурдуковська, Ю.К.Сапожников, В.О.Остафійчук; акушери: Е.О.Батейкіна-Зелінська, О.Т. Шиліна-Швед; фельдшери: О.А.Гончаренко, М.Г.Бугаєнко, Е.А.Гончаренко, сестри: Е.П.Коноваленко, І.Б.Мартем'янова, В.З.Федорова, П.П.Полякова, Л.Й.Дульгієр; рентген-технік О.О.Ляховський; лаборант С.М.Макарова; санітарка М.Д.Чернікова; сестра-господарка О.І.Владимирова [3].

У березні 1944 р. Миколаїв, а потім і область були звільнені від німецько-фашистських окупантів. У загальній перемозі є і частка героїчної боротьби медичних працівників, які у важких умовах окупації мужньо боролися з ворогом. Батьківщина високо оцінила подвиги патріотів Миколаївщини. За мужність і героїзм 1855 учасників підпілля і партизанського руху були нагороджені орденами і медалями, серед них і 47 медичних працівників.

У післявоєнні роки настав період відбудови зруйнованого окупантами народного господар-

тва. Міністр охорони здоров'я направляє на посаду завідуючого обласним відділом охорони здоров'я лікаря-партизана Миколу Михайловича Міхна, який протягом двох років за підтримкою обласної Ради і творчої роботи медичних працівників відновив зруйновану німцями структуру системи охорони здоров'я. В короткий термін було розгорнуто 500 ліжок при першій міській лікарні, створені ізолятори по 10-16 ліжок при поліклініках у сільській місцевості, було розгорнуто 160 ліжок для госпіталізації хворих на інфекційні захворювання. М.М.Міхно вносить на розгляд обласної Ради питання "Про відбудову дитячих лікарень, дитячих закладів і шляхи дальшого покращення медичної допомоги дітям". У жовтні 1945 р. це питання було розглянуто з затвердженням коштів по кожному району.

У березні 1946 р. Верховна Рада СРСР приймає четвертий план народного господарства на 1946-1950 рр. Миколаївська обласна Рада передбачає збільшення асигнувань на охорону здоров'я з 4 до 7 мільйонів карбованців, зростання кількості амбулаторно-поліклінічних установ – з 86 до 132, фельдшерсько-акушерських пунктів – з 118 до 160, колгоспних пологових будинків – з 94 до 161.

З 1953 р. для розвитку охорони здоров'я залучаються нецентралізовані кошти підприємств, колгоспів, радгоспів і інших джерел. Протягом шести років було збудовано 16 лікувальних корпусів потужністю на 560 ліжок, 48 фельдшерських пунктів і колгоспних пологових будинків, 37 дитячих ясел і садків. У 1957 р. проводиться реорганізація сільської мережі охорони здоров'я, ліквідуються райздороввідділи, створюються центральні районні лікарні, об'єднані з санітарно-епідеміологічною службою, загальне керівництво покладається на головного лікаря центральної районної лікарні. Новим поштовхом до розвитку охорони здоров'я була постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 14 січня 1960 р. "Про заходи дальшого поліпшення меди-

чного обслуговування і охорони здоров'я населення СРСР".

Згідно з цією постановою обласна лікарня стає організаційно-методичним центром кваліфікованої медичної допомоги, збільшується потужність обласної протитуберкульозної лікарні на 1000 ліжок зі спеціалізованими відділеннями з урології, гінекології, торакальної пульмонології. Вводиться в експлуатацію ряд нових типових будівель для обласної станції переливання крові, обласної дитячої лікарні, обласної офтальмологічної лікарні. Будується і вводиться в дію нова обласна санітарно-епідеміологічна станція, нові лікарні і лікувальні корпуси в районних центрах. Ліквідуються малокомплектні лікарні на 5, 10, 15 ліжок і створюються потужні дільничні установи від 25 до 50 ліжок. Стационарна медична допомога здійснюється за 17 профілями спеціалізованої медичної допомоги.

Обласні лікувально-профілактичні заклади вступають у тісний контакт з науководослідними інститутами та профільними кафедрами медичних інститутів. Втілюються в життя нові підходи та методики діагностики і лікування різних захворювань.

У 1991 році Україна стала самостійною демократичною державою з ринковою формою соціально-економічних відносин, які змінили не тільки устрій, а й психологію людей. У нових умовах виникла необхідність здійснити реорганізацію системи охорони здоров'я – змінивши орієнтири щорічного збільшення лікарняних ліжок на надання медичної допомоги в амбулаторно-поліклінічних закладах та вдома. Практично збереглась мережа лікувально-профілактичних закладів (таблиця мережі), зменшилось число ліжок і проведена оптимізація її фонду до рівня стандартів медико-санітарної допомоги населенню. Незважаючи на обмеженість коштів, введено в дію поліклініку та новий хірургічний корпус в обласній дитячій лікарні. Встановлена апаратура реанімаційно-консультативного цен-

Розвиток мережі охорони здоров'я населення Миколаївщини за 65 років (1937-2001 рр.) [4]

№ з/п	Мережа лікувальних закладів	1937	1940	1991	2001
1	Стационарних лікувальних закладів, із них ліжок	64 3147	66 3814	68 17690	80 11100
2	Амбулаторно-поліклінічних закладів	216	229	182	185
3	Фельдшерсько-акушерських пунктів	184	252	459	450
4	Санітарно-епідеміологічних закладів	28	25	25	28
5	Кількість лікарів	563	659	4429	5041
6	Кількість середніх медичних працівників	2688	3658	12415	10323

тру для немовлят, введено в дію новий корпус Березанської районної лікарні, корпус дільничної лікарні в с. Троїцько-Сафонове Казанківського району, на базі обласної лікарні та облгубдиспансеру створені кардіологічні та торакальний центри, центр гемодіалізу (штучна нирка), на базі обласної фізіотерапевтичної лікарні створюється обласний комунальний центр реабілітації постінфарктних хворих та хворих на інсульт. Одночасно з оптимізацією ліжкового фонду здійснюються заходи зміцнення амбулаторно-поліклінічних закладів. Набуває розвитку і новий напрямок первинної медико-санітарної допомоги населенню – сімейна медицина.

В області працює 5041 лікар, з них 32,9% мають вищу категорію, 40,5% – першу категорію. Система охорони ґрунтується на досягненнях медичних працівників області, у керма охорони здоров'я були досвідчені та талановиті працівники і науковці. Це, насамперед, Олександр Варламович Павлов (1951-1961 рр. – завідуючий відділом), доктор медичних наук, професор, заступник міністра охорони здоров'я УРСР, потім СРСР, директор Всесоюзного науково-дослідного інституту токсикології, зараз він знаходиться на заслуженому відпочинку; Олег Петрович Мацак, який потім працював завідуючим відділом міністерства охорони здоров'я, заступником міністра соціального забезпечення; кандидат медичних наук, професор Аркадій Федорович Кисельов, автор понад 300 наукових праць, з яких 9 монографій, присвячених історії та охороні здоров'я Миколаївщини; заслужений лікар, кандидат медичних наук, автор 30 наукових робіт Володимир Миколайович Шишкін.

Серед медичних працівників області близько 150 нагороджені орденами і медалями Радянського Союзу і України, 53 працівникам було присвоєно звання "Заслужений лікар України", серед них – Г.Ф.Горбуров, обласний онколог, К.Ф.Тимошевська, А.Ф.Кисельов, В.М.Шишкін, Л.І.Дроздович, О.І.Ривкін, І.Ф.Лізко, А.С.Лягіс, Я.І.Коев, В.М.Андроников, В.Л.Голтуренко, І.А.Алешков, І.М.Мись, О.І.Петров, Н.Н.Разумей, Е.Ф.Купчик, В.Ф.Крижановський, П.М.Щербак, Е.С.Щербина, Т.В.Слободян, Н.С.Гріценко, Ю.О.Абраменко, В.В.Головатенко, В.С.Лапікова, С.М.Терентьев, Н.П.Кошкіна, Т.О.Зайцева, М.М.Ганущак та ін.

Нині обласне управління охорони здоров'я розробило і затвердило на сесії обласної ради комплексну програму "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки. Втілення її в життя допоможе здійснити задоволення потреб населення в охороні здоров'я, забезпечити права громадян на якісну медико-санітарну допомогу, створити умови для формування здорового способу життя.

Література

1. Державний архів Миколаївської області, ф. 243, оп. 1, спр. 3, арк. 5, 14; Центральний історичний архів Російської Федерації, ф. 1294, оп. 1, спр. 13, арк. 5.
2. Агітаторам про Миколаївщину. – Миколаїв, 1959. – С. 47-62.
3. Там само.
4. Народне господарство Миколаївської області: Статистичний довідник – Миколаїв, 1962. – С. 154-155; Державний архів Миколаївської області, ф. Р-2795, оп. 1, спр. 42, арк. 1-29; спр. 47, арк. 1-36, спр. 64, арк. 1-5, спр. 88, арк. 1-16, спр. 86, арк. 1-26, спр. 4, арк. 1-14; Здоров'я населення та діяльність галузі охорони здоров'я України в 1990-1999 роках: Статистично-аналітичний довідник. – К., 2000. – С. 905.

Надійшла до редколегії 02.09.2002 р.